

Når det ikke-synbare blir gjort synlig

Ved Yngve Hammerlin

Den totalitære familien er svært maktfull: Hverdagslivet er mettet av en kompakt kontrollvirksomhet og en gjennomgripende disiplinering, og den voldsutøvende bruker forskjellige hersketeknikker, makt- og voldsformer for å sikre og styrke sin dominans. Den totalitære familien skiller seg fra andre voldsplagete familier ved å være et mer lukket system og ved å være preget av en mer altomfattende, permanent og systematisk kontroll. Den har krenkelsens sosio-materielle struktur, og den er et fortettet sosialt rom fylt av ufrihet, frykt, kulde og gru. På tross av jernhard orden og sanksjonsmakt formes ulike typer motmakt. Familielivet preges òg tidvis av situasjonsbetinget kaos.

Mogens Møller har i det sosialfilosofiske arbeidet *I fars vold* (2000) analysert sin egen barndom i det som jeg velger å kalle en totalitær familie. Som Møller skriver jeg ut fra et faglig og selverfart perspektiv fra oppvekst i et voldelig hjem. Møller forteller om hvordan selvmordet var en nærliggende mulighet gjennom hans barndom og ungdom. Den knugende ufriheten avlet blytung livsmatthet og eksistensiell sårbarhet: Selvmord var tenkt som en beskyttelse mot og som en frigjøring fra de detaljstyrte tvangsforholdene. Den var også ment som en samvittighetsvekker og som en bitter gjengjeldelse mot den voldelige faren:

"Jeg var redd – avmektig redd. Det var stunder da jeg mistet troen på mulighetene i livet. Dette gjaldt ikke minst da tapene på flere arenaer var følbare samtidig. Uroen og utryggheten du skapte, preget. Jeg var fortvilet, følte meg sosialt utbrent og mange ganger i en eksistensiell isolasjon. (...).

"Å fortvile er å lukke seg inn i seg selv – å lukke seg ute fra livet", sier Johannes Møllehave (1990). Verden krympet. Jeg satt i livets venterom. Der var det trangt, uutholdelig trangt. Livets mangfoldighet ble en negativ abstraksjon, det mistet verdi, ble totalt meningsløst. Jeg skalv mellom liv og død, som Goethe sier det. Avmakten var i perioder fullstendig. Tanken var boltet fast. (...)

Jeg så og tenkte ut fra et «enten – eller»-perspektiv – en forstenet ensidighet der livets dialektikk ble borte. Jeg ensat ikke lenger livets motsetningsfylte mangfoldighet. Jeg tenkte «ikke annet enn». Verden klumpet seg sammen. Koagulerte." Og Møller fortsetter: "Verden skulle bort fra meg, jeg skulle bort fra verden. Du skulle bort fra meg; jeg skulle bort fra deg. Jeg ville gjøre

meg utilgjengelig for evig og alltid. Anger og skyldfølelse skulle ete i deg. Mitt livsavbrudd skulle være en beskyttelse og hevn på samme tid. Men det skulle også være en appell, ikke identifisert som «et rop om hjelp», men rett og slett som en ytring – ment som en tydeliggjøring og en demonstrasjon." (Møller 2000:79; se også Retterstøl 1995:169).

Møller betoner at hans selvmordstanker ikke må reduseres til psykologisme eller til abstraherende diagnostiseringer. Bevisstheten om de objektive undertrykkelsesforholdene kan dermed bli visket ut. Maktspråket er kompakt, og han understreker at den fysiske, psykiske og sosiale lidelsen må forstås i et indre forhold til undertrykkelsesstrukturene og til volden og makten som utfoldes. "Jeg ville ikke ta livet mitt", sier han, "jeg ville bryte forholdet jeg hadde til omverdenen og til enkelte mennesker i den. Det var et samlivs-brudd." (Møller 2000:79)

Møller blottstiller flere lidelsesproduserende forhold: Den sosiale tapslisten er stor. Familievoldsofre kan også bli svært plaget ved den sosiale isoleringen, forakten og stigmatiseringen som de møter på andre sosiale arenaer (nabolaget, arbeidet, skolen mm). "Vi var stigmatiserte", skriver han. "Vi var nabolagets bunnfall. Ikke rart, det fantes ikke de murveggene som kunne skjermes naboene fra støyen og oss fra skammen." (Møller 2000:54). Møllers selvmordsnære tanker er ikke enestående.

En kvinne som ble mishandlet i mange år, fortalte meg at "... døden kommer så nær ved vold. Man er hele tiden redd for å bli drept. Nervepresset er uutholdelig, man vet aldri når han slår til. Paradoksalt nok virker det derfor som en befrielse å begå selvmord. Gjøre jobben ferdig for ham eller å komme ham i forkjøpet. Den eneste måten jeg kan forstå tankegangen min i dag på, er at han kontrollerte hele livet mitt, slik at min egen død var det

eneste som var igjen som jeg kunne ha innflytelse over." (...) Den friheten ville han aldri kunne ta fra meg – det ga meg ro." (Hammerlin 2003).

Flere har poengtert sammenhenger mellom familievold og selvmordsnærhet. Tove Smaadahl (2003), lederen for Sekretariatet for kritesentrene i Norge, har ved atskillige registrerte eksempler vist til kritesentrenes erfaringer med vold og selvmordsproblematikk. Flere studier viser en overhyppighet av selvmordshandlinger blant voldsutsatte kvinner, og det er også påvist betydelige sosiale, psykiske og fysiske plager for volds ofre som er svært aktuelle for selvmordsproblematikken (Straus & Kontor 1994, Straus 1995, Lundgren et al. 2001, Escard et al. 2003, NOU 2003:31). Relevante for problemstillingen er likeens mobbeforskningens funn, og undersøkelser viser at mange ofre for seksualisert vold, sliter med post-traumatiske lidelser. Noen volds ofre har også problemer med overdreven bruk av medikamenter og alkohol (NOU 2003:31).

Hvorfor vet vi ikke mer?

Hvorfor er det skrevet så lite om selvmordsproblematikk og familievold? Skyldes det mangelfull interesse? Er fagfolk altfor fremmedgjorte for problemet, eller er det fordi vold og familiær undertrykkelse er blitt borte i andre definerte årsaksforklaringer på selvmord? Kanskje en annen grunn kan være de metodiske problemene mange forskere møter ved det tabupanseret som dekker til både vold i hjemmet og selvmord. Mange opplever en dobbelt smerte og en dobbel skam. Å forske i skjult lidelse er vanskelig. Jeg har ikke til hensikt her å dvele ved den mangelfulle kunnskapsproduksjonen, men heller presisere at det er nødvendig med en flerfaglig og større kunnskapskapital: Mange selvmordsforskere vet for lite om familievold, og omvendt: Mange voldsforskere vet for lite om selvmordsproblematikken.

Den totalitære familien og krenkelsens struktur

En av intensjonene med artikkelen er å introdusere mangfoldet i den totalitære familiens maktgrunnlag og tydeliggjøre visse sider ved det jeg har kalt "hverdagens lidelsesproduksjon" (Hammerlin & Eners-vedt 1988, Hammerlin & Schjelderup 1994, Hauge & Hammerlin 2000). Man må foreta sosiologiske studier av de grunnleggende prosessene for hverdagsundertrykkelsen. Det innebærer kunnskaper om rammene rundt og betingelsene for den enkeltes hverdagsliv; det impliserer analyser av hverdagsvirksomhetens maktstrukturer og det maktideologiske grunnlaget for dem, men innebærer også studier av den enkeltes vilje til makt og vold og det enkelte familiemedlemmets særegne forhold til livssituasjonen som virksom personlighet.

Makt og vold må ses i et indre forhold: Vold er et ekstremt uttrykk for maktbruk, men ikke all maktbruk er voldelig. Volden i familien må forstås og begrepsfestes på en mer mangfoldig og utvidet måte. Hvis den blir redusert til bare enkelte former og enkeltepisodes, vil man ikke kunne forstå de grunnleggende sosiale betingelsene for makt- og voldsutøvelsen. Problemet ses ofte altfor begrenset – også blant mange fagfolk. På tross av denne begrensningen kan mange studier bidra med viktig delkunnskap, men altfor ofte opplever jeg, ut fra egne offererfaringer,

at mange ikke analyserer godt nok undertrykkelsesstrukturene og det massive makt- og disiplineringsspresset som ofrene daglig utsettes for. Bruken av vold og makt dekker ulike behov og har forskjellig betydning og mening for den som handler voldelig (Møller 2000, Isdal 2000, Råkil 2002, Hammerlin 2002, Skjørten 1988, 1994, Skjørten & Paul 2001, Hjemdal 2002, 2003). Å forstå vold i familien ut fra bare fysisk og psykisk vold blir en overforenkling; å forstå problemet bare på individ- og parnivå, eller som forhold i og ved den enkelte, blir også et spinkelt analysegrunnlag. Avgjørende er det å stille spørsmål om hvilken lokal ideologi som preger familiens virksomheter – bl.a. hvilke menneskesyn, hvilke syn på menns, kvinners og barns roller og funksjoner som ligger bak familiediktaturet. Men på tross av at den totalitære familien er en lukket institusjon, lever familiemedlemmene ikke i et sosialt vakuum; den enkelte er virksom på andre sosiale arenaer. Kulturgitte ideologiske betingelser, men også tvetydige normer, motsetningsfylte verdier og idealer kan gi handlingsrom for overgrepene: "Tankene springer ut av livet", betoner filosofen Rüdiger Safranski (2002) – et viktig poeng for å kunne forstå overgrepene betydning, mening og behov. Ufrihet, undertrykkende råhet og kynisme – både i grove og sublimale former – preger relasjonene i den totalitære familien og dets stedbundne hierarki.

Makten, motmakten, avmakten og maktesløsheten må forstås i et indre dialektisk forhold. Maktstrukturene konstitueres også av ofrenes disiplinering og selvsensurerende være- og tenkemåte: Sånn sett reproduseres undertrykkelsesrelasjonene av ofrene selv. For å bruke Foucault (1975): Makten produseres hele tida – den er overalt. Det gjelder også for avmakten, maktesløsheten og motmakten. (Også et fortvilet håp om at mannen endrer væremåten og det som tidvis kan oppfattes som "gode perioder", kan bestyrke underkastelsen.). Man må altså tolke voldens sosiologi, men også sosiologien i volden; enn videre må man analysere voldens psykologi og psykologien i volden.

Det mangfoldige voldsbildet

Totalitære familier er panoptikonliknende, og det er først når man analyserer hverdagsvirksomhetens maktstrukturer og de mange kontroll- og undertrykkelsesteknikkene som brukes, at man kan innse hvor livstruende sånne forhold kan være. Til det trenger man teorier som kan gi bedre forståelsesmuligheter på et bredere og dypere grunnlag om de direkte og indirekte, åpne og skjulte makt-, volds- og disiplineringsteknikkene som anvendes. I tillegg viser sosiologisk forskning at sosiale fenomener som tidligere ikke ble betraktet som maktfulle, kan være svært makttunge og voldelige, og undertrykkelsen kan opprettholdes nettopp fordi man ikke oppfatter den som overgrep i det hele tatt. Handlinger og væremåter kan dessuten skifte karakter: Det som under "normale" livsbetingelser ikke betraktes som voldelige handlinger, kan i den totalitære familiekonteksten bli svært effektive undertrykkelsesmidler. Voldsdefinisjonen som jeg har utviklet, vektlegger ulike intensjoner og omhandler så vel handlinger som konsekvenser: Vold er en *maktutfoldelse*. Vold er en fysisk, psykisk og/eller sosial virksomhet med en destruktiv bruk av metoder (for eksempel ved makt og hersketeknikker) der målet med handlingen kan være å plage, skade, true og krenke en eller flere personer, men målet kan også være å passivisere, misbruke, utmanøvrere eller uskadeliggjøre en annen. Den som utøver volden, kan ha som mål å undertrykke offeret, nedvurdere eller svekke personens

sosiale posisjon; målet kan òg være å påføre den enkelte ubehag eller smerte med sosiale, fysiske eller psykiske makt- og voldsmidler. Voldsbruken kan tilmed være et middel til å disiplinere eller tvinge et menneske til å utføre handlinger som strider imot personens vilje, moraloppfatning eller interesser. Den kan dessuten være handlinger og foranstaltninger som hindrer et menneskes rett til en god livskvalitet og leveverdige forhold. Volden kan være et *middel* i et større prosjekt, men den kan òg være et *mål i seg selv*. Voldshandlinger kan ha ulike motiv og dekke forskjellige behov; de kan være gjennomtenkte og planlagte, men også være forvirrede eller preget av en fordreid virkelighetsoppfatning. (Hammerlin 2002 og Hammerlin i NOU 2003:31)

Per Isdal (2000) framhever at volden er en makthandling der frykt, smerte eller krenkelsespåføring brukes for å påvirke mennesker. Han betoner dessuten at voldsbruken kan oppleves som noe godt for utøveren, ikke minst som en følelse av kontroll og makt.

Ole K. Hjemdal (2002) betoner også at det er nødvendig med en vid voldsdefinisjon. Han poengterer at volden må oppfattes foranderlig i tid og rom, og at den må forstås som en "illegitim integritetskrenkelse". Han viser til at man må vektlegge voldens funksjon, nemlig at den krenker en persons integritet og trenger inn i hans/hennes selvbestemmelse; det betyr at offerets opplevelser og tolkninger av voldshendelser må være i fokus.

Voldsformene som jeg introduserer, er idealtypiske kategoriseringer i en ren analytisk form. I et hendelsesforløp vil ulike makt- og voldsformer ofte flyte sammen for så å danne et komplekst overgrepsmønster. Typifiseringen er hentet fra Møllers (2000) og mine egne studier (1989, 2002). Jeg presenterer dem her i kortfattet form.

De ulike voldsformene

Fysisk vold kan deles inn i to hovedgrupper: a) legemsvold og b) vold mot materiell eller ting. Legemsvolden har mange former – fra drap og helseødeleggende kvestelser til intimiteter som krenker den personlige integriteten. Også vold mot gjenstander kan som markerende hersketeknikk være et sterkt fryktskapende

middel. Per Isdal (2000:49) illustrerer alvorret: Å vokse opp i en familie der man jevnlig bevitner materiell vold, "er for barn omtrent det samme som å vokse opp i et slags minefelt, når som helst kan det smelle."

Psykisk vold er blitt et uklart begrep slik det brukes i hverdagen, men også blant fagfolk omfatter det for mye. Anvendelsen tenderer til å bli psykologisk ved at man forklarer noe ikke-psykologisk psykologisk. Mange blander dessuten psykisk vold med sosial vold (se neste side). Dette er svært uheldig fordi man da mister muligheten til å avdekke de sosiologiske forholdene for maktbruken. Etter begrepsdiskusjoner med fagfolk ved instituttene for psykologi i Århus og København bruker jeg *psykisk vold* som direkte eller indirekte voldsutfoldelse rettet mot offerets psykiske tilstand, hans/hennes følelser og kognitive virkingsheter. Den voldshandlende vil for eksempel skape frykt eller psykiske lidelser hos offeret, men psykisk vold kan også forstås ved at man anvender psykologisk kunnskap for å få psykisk makt over et menneske eller for å bryte det ned.

Symbolisk vold er en annen viktig voldsform. I *Den maskuline dominans* (1999: 8) skriver sosiologen Pierre Bourdieu at den kan være en "stille, umærkelig vold, usynlig selv for dens ofre, og som hovedsaklig utdøves ad rent symbolske veje for kommunikationen og erkendelsen, eller mer præcist, for miskendelsen, anerkendelsen, eller til sidst for følelserne." Symbolisk volds- og maktbruk har mange former, fra den nevnte tankekontrollen til bruk av tegn, symboler og verbale utfall i form av trusler – til direkte eller indirekte non-verbale kommunikasjonsformer som mimikk og kroppsspråk. Tegn og symboler som brukes, kan bli tillagt en truende og voldelig betydning – for eksempel ved gjenstander som kan forbindes med voldsutøvelse: En kniv kan være hogd inn i en dør, et hakekors på en vegg, en løkke ved et navn [...] eller, som Møller skriver: "Du kom inn og var hyggelig. Hele tiden smilte du. Du gikk ut på kjøkkenet, tok fram brød og kniv. Mor og jeg fulgte deg som alltid med blikket. Fornemmelsen av at noe likevel var galt, ble bekreftet da du skar opp brødet. Du vendte deg mot oss, så på oss; smilet var det samme – men blikket ... Da du lot fingrene dine gli langsmed kniveggen uten å si noe – været vi fare (Møller 2000: 66).

Verbal vold kan uttrykkes ved et brutalt maktspråk, kjefting, utskjelling, trusler, ironi, sarkasmer eller nedvurderende ytringer. "Kjeftingen gjorde meg ør og sliten", forteller én som vokste opp i en totalitær familie. "Jeg ravet bare rundt etter disse brutale utfallene. Det var enerverende tungt å ligge om kvelden eller natten å høre på kranglingen og braket. Mye brutalt ble slynget ut. Truslene haglet og rammet" (Hammerlin 2003). Man tappes for krefter. Frykten knuger. Foreldretilliten brister.

Møller viser også til tausheten som vold: "Tausheten fyller rommet. En uforutsigbar spenthet oppstår. Vi var da også mange ganger fjertret i vår usikkerhet. Tausheten og den påtrengende stillheten gjorde oss skrekkslagne, frykten gjorde også oss tause – men det var en annen taushet, en underkuet tilbakeholdenhet, en taushet som var fullstendig ulik den maktfulle ordløsheten." (Møller 2000:62). (Men – "taushet kan også være fangens retorikk" (Johannesen 2000:99)).

Svært viktige voldsformer er de som defineres som *strukturell og sosial vold*. Begrepet **strukturell vold** (Galtung 1981) betegner en sosial organisering og differensiering, et makt- og avmaktsforhold, der livsbetingelsene forringes og blir undertrykkende for én av partene. Ofte blir den strukturelle volden betraktet som en indirekte voldsform. Kontroll- og maktstrukturene (for eksempel rutiner, ressurser, formelle og uformelle regler, normer osv.) fører til dårlige livsbetingelser for de lavest rangerte i systemet. Men maktstrukturen formes og forsterkes også nedenfra – og da ved den nevnte skjulte og åpne disiplineringens selvsensurerende underkastelse. Møller viser til sin familiestruktur: "Du (faren/YH) arrangerte det slik at du så alt. Du splittet opp, delte inn i ulike kontrollforanstaltninger. Det var ikke den ting du ikke registrerte. Feller ble lagt, vi ble avslørt. Vi visste at vi ble sett, at vår minste bevegelse ble kontrollert av deg. Derfor disiplinerte vi oss selv, formet en væremåte helt tilpasset din strukturelle makt." (jfr. Foucaults begrep "maktens mikrofysikk"/Møller 2000:51-53)

Filosofen M. Merleau-Ponty (1947) betoner at **sosial vold** finnes overalt i samfunnet og omhandler forskjellige former sosial undertrykkelse og sosial sortering. Han sier videre at volden er sosial i sitt vesen fordi den er det mest ekstreme uttrykket for misforhold mellom mennesker eller mennesker og deres omgivelser. Med **sosial vold** menes former for sosial utstøting og isolering, men også varianter av mobbing, ryktespredning og stigmatisering, sosial diskvalifisering og degradering. En voldsutsatt kvinne tydeliggjorde den sosiale volden på følgende måte: "Volden i en familie er så tett og nær, samtidig er volden så fremmedgjørende. Mishandlede kvinner sier ofte at de mister seg selv. Jeg ble usynliggjort..." – og hun fortsetter, men da ved å snu perspektivet: "... jeg har selv brukt usynliggjøring som overlevelsestrategi." Man blir gjort "sosialt død" – men man beskytter seg også ved å gjøre seg liten i rommet. Makt kan dessuten få form av "ideologisk vold". Møller sier at å bli innlemmet i farens tankeverden med hans verdier og hans forståelse som premiss, var ett av de verste overgrepene. "Jeg opplevde det som ånde-

lig voldtekt", skriver Møller (2000:64). Han siterer Kafka som i sine brev til sin far skriver at hele "min tankegang sto under ditt tunge trykk, også i den tankegang, der ikke stemte overens med din ..." (Kafka 1993:27)

For å oppsummere denne grovhogde gjennomgåelsen: De ulike voldsformene er viktige for å kunne forstå den voldelige og maktfulle "lidelsesproduksjonen i hverdagen" som i ytterste konsekvens kan påvirke selvmordsnærhet. Å utvide voldsbegrepet og voldsforståelsen er å si at noe mer må falle inn under begrepet enn det som er blitt vanlig, og at et utvidet perspektiv er presserende for at vi skal kunne forstå volds maktens totaliserende og mangesidige hverdagsuttrykk.

Noen tanker om selvmordsproblematikken

Vi har sagt tidligere at det er lite systematisert viten om forholdet mellom vold i familien og selvmord. Jeg skal på en kortfattet måte gjengi noen eksempler på selvmordsnærheten basert på samtaler jeg eller andre (bl.a. behandlere) har hatt med familievoldsofre. Dette er mine erfaringer, ikke nødvendigvis allmenngyldige sannheter. Eksempelene må betraktes som illustrasjoner. Studiene viser at motivene og behovene for å bryte livet er forskjellige, det samme er de utløsende situasjonene og hendelsene (Hammelin 1985, Hammerlin & Enerstvedt 1988, Hammerlin & Schjelderup 1994). Hvis jeg skal anvende våre kategoriseringer fra tidligere arbeider, er beskyttelse som motiv og behov det mest vanlige. Flere forteller om dyp fortvilelse, isolasjon, stigmatisering under et uutholdelig totalitært trykk. Isolasjonen kan være uønsket og tvunget. Man holdes avsondret fra omverdenen av mannen, og man blir isolert og utstøtt av andre fordi man tilhører en voldelig familie. Noen velger imidlertid å isolere seg fordi man opplever møtet med omverdenen plagsomt. De fleste formidler en avmektig oppgittethet. Mange voldsutsatte opplever at integriteten slites i filler. Ulike former for depressive lidelser er en merkbar konsekvens, det samme med utbrenthet: Man orker ikke lenger tvangen, nedvurderingene, truslene og volden; man lengter etter ro og frihet. En kvinne har uttrykt det på denne måten (Hammerlin 2003): "Han bryter meg ned,

plager meg ustanselig ... ødelegger meg, og jeg kommer ikke ut av det; hvorfor skal jeg ikke gjøre det av med det hele?"

Enkelte kan ha et gjengjeldelsesmotiv, mens andre framhever at å true med selvmord (eller forsøke å gjøre det) var ment som en vekker, en moralsk appell, for å få ham til å skjønne alvoret i det han driver med. Men presset kan òg komme fra mannen: Kvinner tvinges til ikke å bryte forholdet på tross av volden, fordi mannen truer med selvmord hvis hun gjør det. I enkelttilfeller brukes indirekte antydninger til selvmord. En kvinne, som måtte ha medisinsk behandling, fikk tabletteskjen fra mannen med følgende innspill: "Du er ustabil, her er pillene dine", og da med hentydninger om at å "bli borte" (begå selvmord) kanskje er den beste løsningen.

Noen kvinner har presisert oppofrelsesmotivet: De ser på seg selv som en belastning og årsak til volden. En kvinne sa det slik: "Det er det beste at jeg blir borte, det er meg og min væremåte det er noe galt med; blir jeg borte, får barna fred." Andre er inne på samme tanker: "... Hvis jeg er ute av hans liv, kanskje han roer seg..." (Hammerlin 2003). Skyldfølelse og dårlig sosial selvpåfatning er noe mange volds ofre sliter med, og mange understreker at de har det svært vondt både fysisk, psykisk og sosialt. For mange av ofrene er det et sammensatt angst- og lidelsesproblem (se også NOU 2003:31).

Avsluttende merknader - behov for overskridelse

Der er altså behov for både mer og dypere kunnskaper om den totalitære familiens destruktive og kompakte maktstrukturer. Med utgangspunkt i mine oppveksterfaringer og studier (både som selvmords- og voldsforsker) har jeg registrert at problemforståelsen beklippes ved at man ikke forholder seg til den massive og gjennomgripende hverdagsundertrykkelsen. Visse faglige perspektiv preges likeens av et utvendig forhold til problemforståelsen. Mange psykologer og psykiatere blir for fremmedgjorte i forhold til (hverdags)-sosiologien, og sosiologer til psykologien og psykiatrien. At enkelte skoleretninger innenfor de ulike disiplinene kan framstå som forklaringsmonopoliserende er også svært uheldig.

Krisesentrenes arbeid er svært viktig, det samme har kvinneforskningen vært. Det må derfor bygges videre på den kunnskapen og den erfaringen som man har innenfor disse institusjonsvirksomhetene.

Barn som vokser opp i den totalitære familien, er knapt sett og hørt. (Også andre sosiale grupper vet vi lite om – bl.a. minoritetsgrupper). Den nye stortingsmeldingen er derfor et viktig skritt framover. Mange barn fødes inn i en totalitær og voldelig maktstruktur uten å kunne frigjøre seg fra den. Enkelte definerer barns opplevelser av volden feilaktig som å være vitne til vold; et barn som vokser opp i en familie med vold, er direkte offer – det lever i og med volden.

Og hva med dem som utøver volden? Personlighetstypifiseringen må ikke reduseres til å være identisk med voldshandlingene; de er mer enn sine voldelige enkelthandlinger: "Voldsmannen" finnes ikke, men derimot mennesker som også begår vold. Mange trenger faglig hjelp, og mange kan også hjelpes (Råkil 2002).

Måten man forholder seg til familievolden på, preges historisk sett av en "repressiv toleranse" (Marcuse 1969): Myndigheter og andre har altfor lenge godtatt alvorlige overgrep mot ubeskyttede som på mange måter lever i et familiært terrorregime. Det er et paradoks når "det offentlige" og folks passivitet ikke bare beskytter privatlivets fred, men også dets ufred. Det må derfor appelleres til et større politisk, kollektivt og individuelt

ansvar for problemet. Det skal ikke finnes frisoner for vold.

Kampen mot volden er også en kamp for anerkjennelse av menneskers krav på livskvalitet; Møller sier i sluttordene til sin far: "Menneskesyn, idéer og holdninger har du tilegnet deg og utviklet gjennom relasjoner med andre. Du har imidlertid et personlig og eksistensielt ansvar. Du anerkjente ikke vår integritet, du maltrakterte den. Mangelen på anerkjennelse er ett av de største overgrep mot oss. Dermed krenket du vår mulighet til kreativ ro. Du forstyrret en viktig forutsetning for livsvekst; du tok livskvaliteten fra oss. Volden ble eksistensiell." (Møller 2000:158)

Yngve Hammerlin er magister i sosiologi og forsker ved KRUS, Kriminalomsorgens utdanningscenter. Hans spesialområder er selvmord, fengsels- og avvikssosiologi. Han har også skrevet en rekke bøker og artikler om virksomhetsteori,

menneskesyn, vold og mobbing. Enkelte massemedia har definert ham som lidelsens sosiolog.

Referanser

- Bourdieu, P.: *Den maskuline dominans*. Viborg: Tiderne skifter, 1999
- Escard E, Haas H, Killias M. *Parasuicide and violence: criminological aspects from a study of 21,314 male army recruits in Switzerland*. *Encephale* 2003 Jan-Feb;29 (1): 1-10.
- Focault, M.: *Det moderne fengslets historie*. Oslo: Gyldendal, 1975
- Galtung, J.: *Om vold*. I Pax-leksikon bind 6. Oslo: Pax, 1981
- Hammerlin, Y.: *Sjølvmord og visse livstruende virksomheter i lys av Virksomhetsteorien*. Oslo: Universitetet i Oslo, 1985. (Magistergradsavhandling i sosiologi)
- Hammerlin, Y., Enerstvedt, R.Th.: *Selvmord*. Oslo: Falken forlag, 1988
- Hammerlin, Y.: *Voldsformer*. Basert på voldsforelesninger holdt på KRUS og konsept om vold, 1989. Upublisert.
- Hammerlin, Y., Schjelderup, G.: *Når livet blir en byrde*. Oslo: Ad Notam, 1994
- Hammerlin, Y.: *Den totalitære familie*. I M Råkil. (red): *Menns vold mot kvinner*. Oslo: Universitetsforlaget, 2002
- Hammerlin, Y.: *Samtaler med voldsutsatte*. Jurost Ingunn Eriksen har kommet med viktige faglige innspill under forberedelsen av det arbeidet. Anvendt til foredrag. 2003
- Hauge, N-P., Hammerlin, Y. *Selvmordsforebygging i et helhetlig perspektiv*. I: L. Mehlum (red.): *Tilbake til livet*. Kristiansand: Høyskoleforlaget, 1999: 421-455
- Hjemdal, O.K.: *Hva er vold og hvilket omfang snakker vi om?* Foredrag/upublisert manus. Oslo: Kompetansesenteret for voldsofferarbeid, Høgskolen i Oslo, 2002.
- Hjemdal, O.K.: *Hva er vold? Myter og fakta* (s.15-41). I: W. Jonassen (red.): *I de beste familier*. Oslo: Høgskolen i Oslo, Kompetansesenter for voldsofferarbeid, 2003. Konf.rapp. 5
- Isdal, P.: *Meningen med volden*. Oslo: Kommuneforlaget, 2000
- Kafka, F.: *"Kjære far, forstå mig ret ..."*. København: Nansensgade Antikvariat, 1993
- Lundgren, Eva (m.fl.): *Slagen dam: mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige. - En omfattningsundersökning*. Umeå: Brottsoffermyndigheten; Stockholm: Fritzes offentliga publikationer, 2001. -140 s.
- Merleu-Ponty, M.: *Humanisme et terreur: essai sur le probleme communiste*. Paris: Gallimard, 1947
- Møller, M.: *I fars vold*. Oslo: Kommuneforlaget, 2000
- Møllehave, J.: *Til trøst*. Viborg: Lindhardt og Ringhof., 1990
- NOU 2003:31: *Retten til et liv uten vold: menns vold mot kvinner i nære relasjoner*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste, Informasjonsforvaltning, 2003. - 234 s. (Norges offentlige utredninger ; 2003: 31)
- Retterstøl, N.: *Selvmord*. Oslo: Universitetsforlaget, 1995
- Råkil, M. (red.): *Menns vold mot kvinner*. Oslo: Universitetsforlaget, 2002
- Safranski, R.: *Nietzsche. En biografi om hans tænkning*. København: Gyldendal Bogklub, 2002
- Skjørtén, K.: *Når makt blir vold. En analyse av seksualisert vold i parforhold*. KS-serien nr.4-88. Inst. for kriminologi og strafferett, Universitetet i Oslo, 1988
- Skjørtén, K.: *Voldsbilder i hverdagen*. Oslo: Pax, 1994
- Skjørtén, K., Paul, R.E.: *Konfliktfamilier, barn og samlivsbrud*. Prosjektsamarbeid mellom Kompetansesenteret for voldsofferarbeid og Likestillings-senteret. Høgskolen i Oslo. HiO-rapport 2001 nr.1
- Smaadahl, T.: *Livsmuligheter?* Oslo: Krisesentersekretariatet, 2003
- Straus, Murray A.: *Corporal punishment of children and depression and suicide in adulthood. In Coercion and punishment in long term perspective*. Edited by Joan McCord. NY: Cambridge University Press, 1995
- Straus, Murray A. and Glenda Kaufman Kontor: *Corporal punishment of adolescents by parents: a risk factor in the epidemiology of depression, suicide, alcohol abuse, child abuse and wife beating*. *Adolescence* 1994; 29 (114): 543-561